

Prof. dr. sc. Dževdeta Ajanović, Filozofski fakultet u Sarajevu

NAŠA ŠKOLA NA PRAGU PROMJENA

Sažetak

Naš obrazovni sustav se otrgnuo od socijalističke doktrine odgoja, ali nije dosljedno prihvatio nove ideje, niti se uključio organizirano u evropske tokove orijentirane na učenje za 21. stoljeće. Dominantna dimenzija društvenog razvoja je globalno obrazovanje kao opća linija razvoja s jasnom orijentacijom u budućnost – sustav se na svojoj globalnoj razini neposredno ugrađuje u evropske i svjetske tokove.

Globalno obrazovanje može se odrediti kao pravac razvoja suvremene pedagoške teorije i prakse u formiranju univerzalnih intelektualnih znanja, osnovu integracije školskog učenja i pripreme mladih za život.

Nastavnici i učenici će moći izvršiti zadatak koji pripada njihovoj funkciji samo ako stalno uče.

«Ništa ne uspjeva kao uspjeh»
Dostojevski

* * *

Osavremeniti pedagošku misao u našim uvjetima znači prvenstveno komunicirati sa svjetskim pedagoškim znanjem, uvažavajući naše korisne ideje i teoretske obrasce, i time obogaćivati svjetski fond.

U ovome trenutku mogu se zapaziti rasprave na svim razinama društva o «školi budućnosti», razina i procjena uspješnosti, vrijednosti i kvalitete procesa odgoja i obrazovanja. Zbog svega toga treba imati na umu da ta budućnost uopće nije na dohvata ruke. Škola budućnosti je daleko od nas. Zapravo, tako daleko da nijedan znanstvenik ne može tačno predvidjeti kako će ta budućnost izgledati i koje će zahtjeve u obrazovanju sa sobom nositi. Organizacijske forme takvog obrazovanja tek su naznačene. Međutim, ne smijemo zanemariti ni neke školske osobenosti koje

bitno utječu na koncept promjena, a odnose se na tri odgojno-obrazovna činitelja: nastavni program (ne poštuje dovoljno interese učenika, potrebe i mogućnosti, preopterećen je formalnim sadržajima, njegov položaj je više pasivan nego aktivan, škola ne potiče kreativnost), učitelj (niska profesionalna autonomija, dominacija nadzora nad savjetovanjem i suradnjom) i roditelj (hitno i aktivno ojačati još jedan segment svoga djelovanja, a to je sustavan i kvalitetan rad sa roditeljima u partnerskoj saradnji i lokalnoj zajednici).

Evropski koncept obilježava nekoliko odrednica, posebno multikulturalizam, globalizaciju, ubrzane tehnološke promjene, koncept evropskog znanja i stručnosti, politiku zapošljavanja i pokretljivost građana, tržište rada i međunarodnu konkurentnost, povezivanje sustava odgoja i obrazovanja, te koncept cjeloživotnog odgoja i obrazovanja. Međutim, Evropska unija, u koju želi ući Bosna i Hercegovina, poručuje da obrazovni sustavi ne smiju više biti generatori nezaposlenosti s teškim socijalnim posljedicama. Evropski stručnjaci poručuju da je prošlo vrijeme obrazovne samoizolacije.

Svjetski kontekst i ideje koje će značajno uticati na sadržaj i metode rada u svim sustavima odgoja i obrazovanja u sljedećih dvadesetak godina vjerovatno možemo promatrati u sklopu zaključaka Međunarodne konferencije o obrazovanju, koja je održana u Ženevi 2001. god. Poruka konferencije bila je Obrazovanje za sve – učiti živjeti zajedno: sadržaji i strategije učenja – problemi i rješenja. Ta tri važna razloga u svjetskim razmjerima uvjetovala su takav pristup.

Prvi je proces globalizacije, koji se shvaća kao međuovisnost društvenih, političkih i znanstvenih činilaca. Treći razlog je vezan za migracijska kretanja (radnici i osobe koje traže azil, raseljene osobe). Toj skupini 2000. god. pripada već oko 150 mil. osoba.

Sasvim je jasno da je XXI stoljeće – stoljeće znanja i da će se u njegovom toku ostvariti definitivne znanstvene, civilizacijske i sve druge prednosti pojedinih nacionalnih zajednica.

Naš obrazovni sustav se otrgnuo od socijalističke doktrine odgoja, ali nije dosljedno prihvatio nove ideje, niti se uključio organizirano u evropske tokove orijentirane na učenje za 21. stoljeće. Tako je škola, uz sva nastojanja da prevlada svoje tradicionalne slabosti statičnost, unificiranost i dr., još uvijek bila, unatoč mnogim novim kvalitetama (i u mnogo čemu suvremenija) sputavana pripadnošću određenoj alternativnosti (konceptijski i

statusno), čime joj je bio predodređen karakter njezine samostalnosti, ali i ograničena mogućnost posebnosti i prepoznatljivosti svake pojedine škole. Pokušaji prepoznatljivosti svake škole je proces, a ne «mirovanje», ono je zadatan, originalan čin, a ne imitacija, oponašanje zatečenog.

Temeljne odrednice izgrađivanja prepoznatljivosti suvremene škole kompleksnog su karaktera i izraz interdisciplinarnog uvjetovanja, strukturiranja njezine teorijsko-metodološke organizacije sadržaja i karaktera pedagoškog procesa u njoj. Kompleksnost i način transformacije škole u konceptualni «model» života i rada, prevazilaženje njezinog tradicionalnog stila, ovisit će njezina fizionomija, ali i ambicija da se mijenja i razvija vlastitim i prepoznatljivim ritmom i intenzitetom.

Dominantna dimenzija društvenog razvoja je globalno obrazovanje kao opća linija razvoja s jasnom orijentacijom u budućnost – sustav se na svojoj globalnoj razini neposredno ugrađuje u evropske i svjetske tokove; preko njega obrazovanje u jednoj zemlji postaje dijelom ukupnog procesa na kulturnom, socijalnom, ekonomskom i drugim razinama suvremenog života. Idejom globalnog obrazovanja škola se ne odriče domovinske pedagogije, razvija se samo po principu «od drugih».

Koncepcija *globalno obrazovanje* zasnovana je na idejama humanizma, inovacionog menadžmenta u obrazovanju koji formira strategije obrazovanja za 21. stoljeće, na raznim nivoima, nove modele nastavnika, nove strategije međusobne suradnje među subjektima odgojno-obrazovnog procesa. Uključivanje škole u globalno obrazovanje je postepen proces. Tako F. Stejli predlaže četiri faze u izradi nastavnog plana, od kojih su prve tri kompromisne, za prelazni period (uvođenje globalne perspektive u postojeće školske programe, razrada modula, koje možemo ugraditi u postojeće programe, integracija modula ili učenja), vođenje nastave. Nastavnici izvode nastavu zajednički integracijom disciplina, izvode globalno učenje konkretnog sadržaja koji je proistekao iz prve tri faze. Svaki predmet u školi stvara uvjete globalne orijentacije na karti svijeta za konkretnu perspektivu (historijsku, matematsku, jezičku). Program ne može obuhvatiti sve značajno na karti svijeta, ali može dati osnovne smjernice na svakom stupnju obrazovanja.

Globalno obrazovanje može se odrediti kao pravac razvoja suvremene pedagoške teorije i prakse u formiranju univerzalnih intelektualnih znanja, osnovu integracije školskog učenja i

pripreme mladih za život. To je moguće ostvariti kvalitetnim kurikulumom koji će osigurati dobre uvjete osposobljenosti učitelja, poticaja školske kulture, humane odnose unutar škole i konačno autonomiju učitelja.

Američki pedagog Wakler (Wakler, D.F., 1977.), u svojstvu posmatrača uspjeha u sprovođenju projekta u Kaliforniji, došao je do zaključka da je najbitnije pitanje kako učesnici u planiranju kurikuluma pristupaju svome zadatku, kako se planiranje kurikuluma stvarno odvija u praksi. Utvrdio je da u planiranju postoji logičan redoslijed postupaka:

platforma → promišljanje → nacrt.

Svi pojedinci koji će raditi na izradi kurikuluma pristupit će tom zadatku sa određenim uvjerenjem i vrijednosnom orijentacijom. Njihove misli zasnovane su na pretpostavkama koji su glavni problemi i obaveze. «Zato je prvi korak pridobiti sve da se uključe razgovarati, raspravljati, pa čak i posvađati se u vezi s tim šta je platforma ili kakva bi trebala ona da bude.» (Colin J. Marsh, 1994.) Platformu čine različite koncepcije (vjerovanje u ono što već postoji, što je moguće ostvariti), teorije (teorijska iskustva) i namjere (ono što je poželjno, što se želi postići).

Promišljanje se ne uzima kao drugi korak, već kao trajna samostalna aktivnost. Utvrditi platformu znači potpuno «očistiti sukob alternativa». Mogućnost alternative treba iznalaziti i nuditi prihvatljiva rješenja.

Nacrt kurikuluma je vrhunac svih predviđenih akcija. Prednost ovoga iskustva osigurava ujednačenost školskog sustava, sintezu između nacionalnog (propisanog) i nepropisanog kurikuluma koga čine partneri od nastavnika, učenika do ministarstva obrazovne politike.

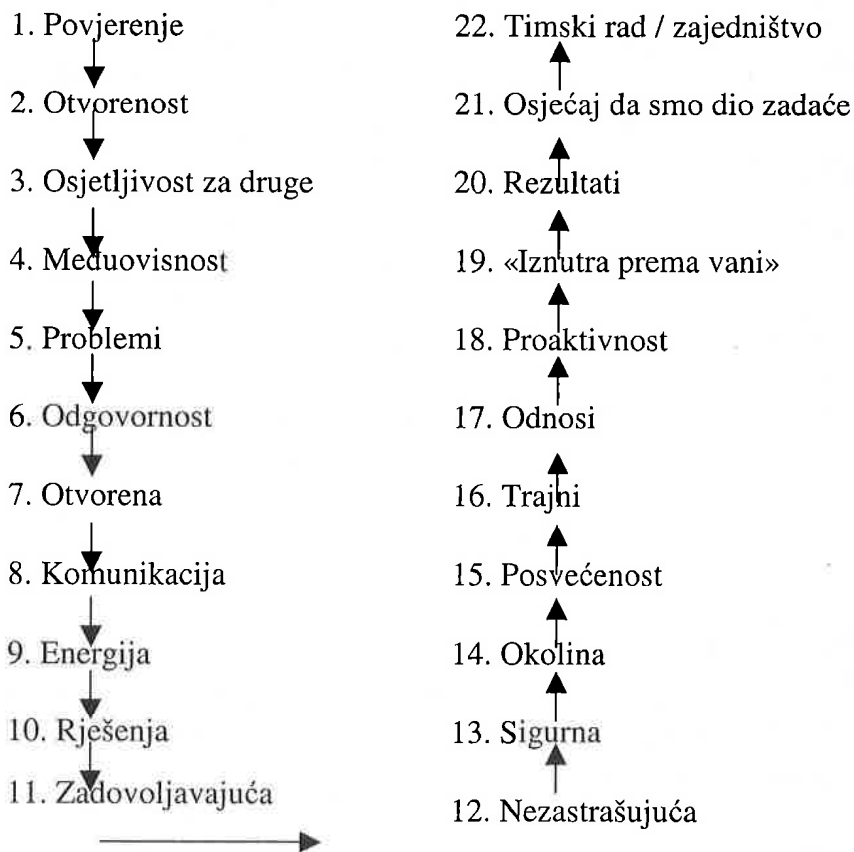
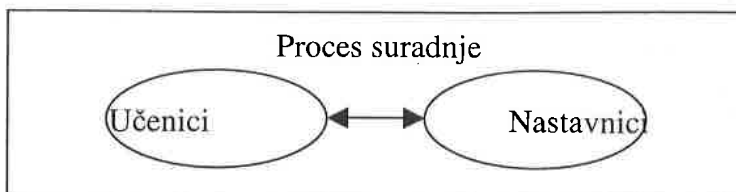
O kurikulumu utemeljenom na školi engleski pedagog Skilbeck (Skilbeck, M., 1984.) misli da:

- bude zajedničko odlučivanje nastavnika i učenika,
- kurikulum ima interni karakter svake ustanove,
- da ispunjava određene norme, vrijednosti,
- uključuje razne stručnjake.

Nastavnici i učenici će moći izvršiti taj zadatak koji pripada njihovoj funkciji samo ako stalno uče. Gudjons (Gudjons, H., 1994.) ističe «da odgajatelji imaju ulogu odvjetnika djeteta i odvjetnika kulture i težak zadatak – posredovati između oba zahtjeva.»

Jedan od osnovnih uvjeta za refleksiju osobnih i kolektivnih iskustava je timski rad. Razvoj pojedinca u timu zadaća je novog pristupa profesionalizmu. Svaki nastavnik morao bi biti uključen u takav ili drugačiji tim iz koga će proisticati školska kultura, temeljena na suglasnosti među ljudima u školi i školskoj okolini.

PROCES SURADNJE
(kvalitetni rad)

U knjizi «Učenje blago u nama» (Delors, J., 1998.) temeljne su odrednice koje usmjeravaju nastavnika na: «učiti znati, učiti činiti, učiti živjeti s drugima i učiti biti.»

Učiti znati ujedno znači i učiti učiti, kako bi se iskoristile mogućnosti koje obrazovanje pruža cijelog života.

Učiti činiti predstavlja sposobnost snalaženja u raznim situacijama, kao i sposobnost za timski rad.

Učiti živjeti zajedno predstavlja razumijevanje drugih ljudi, poštivanje vrijednosti, pluralizma, uzajamnog razumijevanja i mira.

Za uspješan rad u svakoj djelatnosti obično se navode i tri osnovne pretpostavke: ljubav, stručnost i zalaganje, iz kojih proističu sve komponente odgoja i obrazovanja, što ih ugrađuje inovativna škola. Ovisno o predmetu i programu, svaki nastavnik mora, uz opće zahtjeve, izgrađivati svoja mjerila i vrijednosti i težiti humanom i cjelovitom pristupu prema svakom učeniku. Nastavnikova uloga je poticati i kreirati uspjeh na radost svijui, jer ne zaboravimo: Ništa ne uspijeva kao uspjeh.

LITERATURA

1. Delors, J.: *Učenje blago u nama*, Educa, Zagreb, 1998.
2. Gudjons, H.: *Pedagogija (temeljna znanja)*, Educa, Zagreb, 1994.
3. Marsh, Colin J.: *Kurikulum*, Educa, Zagreb, 1996.
4. Kačapor, S.: *Uvod u školsku pedagogiju*, Beograd, 1999.
5. Staley, F.A.: *Reforming the Science Curriculum with a Global*, The American Forum, 1994.

مدارسنا على باب التغيرات خلاصة البحث

انسلخ تعليمنا من النظرية الماركسية للتربية، ولكنه لم يتقبل الأفكار الجديدة بالشكل المطلوب ولم يدخل رسميا في نظام التعليم الأوربي الذي أعد للقرن الواحد والعشرين. ولا شك أن التعليم أهم عناصر تقدم ورقي المجتمع ونظرته إلى المستقبل، ولا بد من تماشيه مع هذه العملية في أوربا والعالم الغربي.

والتعليم بالشكل العام يمكن أن نعرفه بأنه منهج تطوير النظرية التعليمية المعاصرة وتطبيقها في سبيل تكوين العلوم الأساسية التي ستأهل الشباب لحياة أفضل.

سيتمكن الأساتذة والتلاميذ من أداء واجبهم بالتعلم المستمر فقط.

OUR SCHOOL ON THE THRESHOLD OF CHANGE

Summary

Our educational system has broken away from the socialist doctrine of upbringing, but it hasn't been consistent in adoption of new ideas, nor has it integrated itself, in an organised manner into the European developments, which are geared towards learning for the 21st century. The dominant dimension of social development is global education as a general line of development with a clear orientation for the future – on the global level this system is being directly integrated into European and World developments.

Global education can be defined as a trend in the development of contemporary pedagogical theory and practice in the function of universal intellectual knowledge, the basis for the integration of scholastic learning and the preparation of the young for life.

Teachers and the students will be able to perform the task, which belongs to their function only if they are constantly involved in the process of learning.